

Eettinen jousto asiantuntijatyössä

egofunktio

16.2.2018

Johanna Kujala

Tänään keskustelemme

- Etiikka ja moraalii
 - Peruskäsitteet ja -teoriat
- Asiantuntijatyön eettiset haasteet ja ongelmat
- Moraalinen joustavuus



Etiikka ja moraali: Peruskäsitteet

- Etiikka ja eettinen
- Moraali ja moraalinen
- Oikeudet ja oikeudenmukaisuus
- Vapaus ja vastuu
- Arvot
 - Välinearvo vs. Itseisarvo
 - Organisaation arvot vs. Henkilökohtaiset arvot
 - Arvot ideaaleina vs. Arvot käytäntöinä



Etiikan teoriat (1)

- Relativismi
 - Moraali määrittyy suhteelliseksi ja riippuu yksilöstä, yhteiskunnasta, kulttuurista, uskonnosta
 - Organisaatioiden toiminnassa ja johtamisessa huomioidaan kulttuurien väliset erot, ”maassa maan tavalla” -moraali korostuu
- Seurausetiikka
 - Moraali määrittyy teon seurausten perusteella, tavoitellaan mahdollisimman suurta hyötyä mahdollisimman monelle
 - Johtamisen ja organisoinnin kannalta tärkeitä toiminnan seuraus ja tulokset, kustannus-hyöty-analyysin käyttö



Etiikan teoriat (2)

- **Velvollisuusetiikka**

- Moraali määrittyy velvollisuuden tunteesta muita ihmisiä kohtaan
- Toimitaan siten, että toimintatavan voi toivoa tulevan yleiseksi laiksi, muita ihmisiä kohdellaan päämäärinä itsessään
- Moraali on sisäänrakennettu organisaatioiden toimintaan ja johtamiseen, ihmisten kunnioittaminen keskeinen toimintaperiaate, eettisten periaatteiden laatimisen perinne

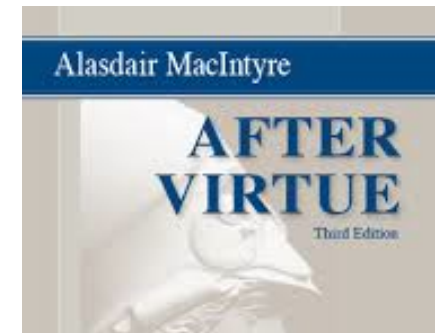
- **Oikeudenmukaisuusetiikka**

- Moraali määrittyy siitä, miten hyvin mahdollisuuksien, hyvinvoinnin ja velvoitteiden tasapuolinen jakautuminen toteutuu yhteiskunnassa
- Tasavertaisuuden, vapauden ja reiluuden periaatteet korostuvat organisaatioiden toiminnassa ja johtamisessa; resurssien tehokas käyttö kaikkien osapuolien hyödyksi



Etiikan teorit (3)

- Hyve-etiikka
 - Moraali määrittyy siitä, miten hyvin ihminen toteuttaa ihmisenä olemisen hyveitä, keskeistä hyväksi ihmiseksi pyrkiminen
 - Organisaatioihin ja johtamiseen liittyvien hyveiden pohtiminen, tavoitteena asiantuntijana, esimiehenä ja johtajana kehittyminen sekä organisaation kehittäminen
- Relatiivinen etiikka
 - Moraali määrittyy toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja käytännön moraalisisessa vuoropuhelussa, tärkeitä muiden näkökulmien ja mielipiteiden kuunteleminen, kunnioittaminen ja huomioiminen
 - Organisaatioiden toiminnassa ja johtamisessa huomio kiinnittyy vuorovaikutukseen, moraaliseen keskusteluun ja sidosryhmäsuhteisiin; kehitetään monisuuntaista vuorovaikutuksellisuutta



Asiantuntijatyön eettiset haasteet (Helander & Kujala, 2016)

Tarkastelutaso	Keskeiset haasteet	Esimerkkejä aineistosta
Organisatio- taso	Sidosryhmien toiminta	<ul style="list-style-type: none">- Hankalat oppilastapaukset- Oppilaiden ja heidän vanhempiansa kasvanut valta- Palaute
	Informaation määrä	<ul style="list-style-type: none">- Informaation paljous ja moninaisuus
	Taloudelliset seikat	<ul style="list-style-type: none">- Vähentyvät määrärahat- Dilemma ammattietiikan ja organisaation taloudellisten vaatimusten välillä
	Tietotekniikka	<ul style="list-style-type: none">- Tietojärjestelmien ongelmat
Yksilötaso	Työn henkinen raskaus	<ul style="list-style-type: none">- Etenkin uran alkuvaiheessa työ henkisesti raskasta- Työ- ja vapaa-ajan erottaminen vaikeaa
	Urakehitys ja koulutus	<ul style="list-style-type: none">- Koulutus ja jatkokoulutusmahdollisuudet- Urakehitys
	Kiire ja ajankäyttö	<ul style="list-style-type: none">- Kiire, keskeytykset työssä- Tiukat deadlinet- Pitkät työpäivät- Työajan epäsäännöllisyys ja epätasaisesti jakautunut työkuorma

Keskijohdon eettiset ongelmat

(Hiekkataipale & Lämsä, 2017)

- Oman edun tavoittelu
- Työtehtävien välttely tai laiminlyönti
- Piilotetut tarkoitusperät
- Tavoitteiden ja resurssien välinen kuilu
- Henkilöstön väliset ihmissuhdekonfliktit
- Luottamusmiehen kyseenalainen toiminta

Eettisten ongelmien käsittelystrategiat

(Hiekkataipale & Lämsä, 2017)

- Sopivaisuuden logiikka (March, 1994)
- Miten kaltaiseni henkilön tulisi toimia tällaisessa tilanteessa?
 1. Välimiesstrategia
 - Aktiivinen osallistuminen; toiminnan seuraukset ja muiden huomioiminen
 2. Periaatteellinen strategia
 - Ongelmien ratkaiseminen; velvollisuudet, hyveet ja toiminnan seuraukset
 3. Eristäytymisstrategia
 - Asioihin keskittyminen; velvollisuudet ja toiminnan seuraukset
 4. Opettajastrategia
 - Esimerkin näyttäminen; muiden huomioiminen, hyveet ja toiminnan seuraukset
 5. Sivustakatsojan strategia
 - Ongelmien vähätteleminen; toiminnan seuraukset

Moraalinen joustavuus (Rushton, 2016)

- Joustavuus (engl. resilience)
 - Kyky sopeutua haasteisiin, stressiin, vastoinkäymisiin, epäonneen tai traumaan ja selviytyä niistä
- Moraalinen joustavuus liittyy
 - Inhimillisen elämän moraalisiin ulottuvuuksiin
 - Päätösten, velvollisuuksien ja ihmisten välisten suhteiden moraaliseen monimutkaisuuteen
 - Moraalisiin haasteisiin, joita aiheuttavat sekaannusta ja ahdinkoa

Moraalista joustavuutta tukevat

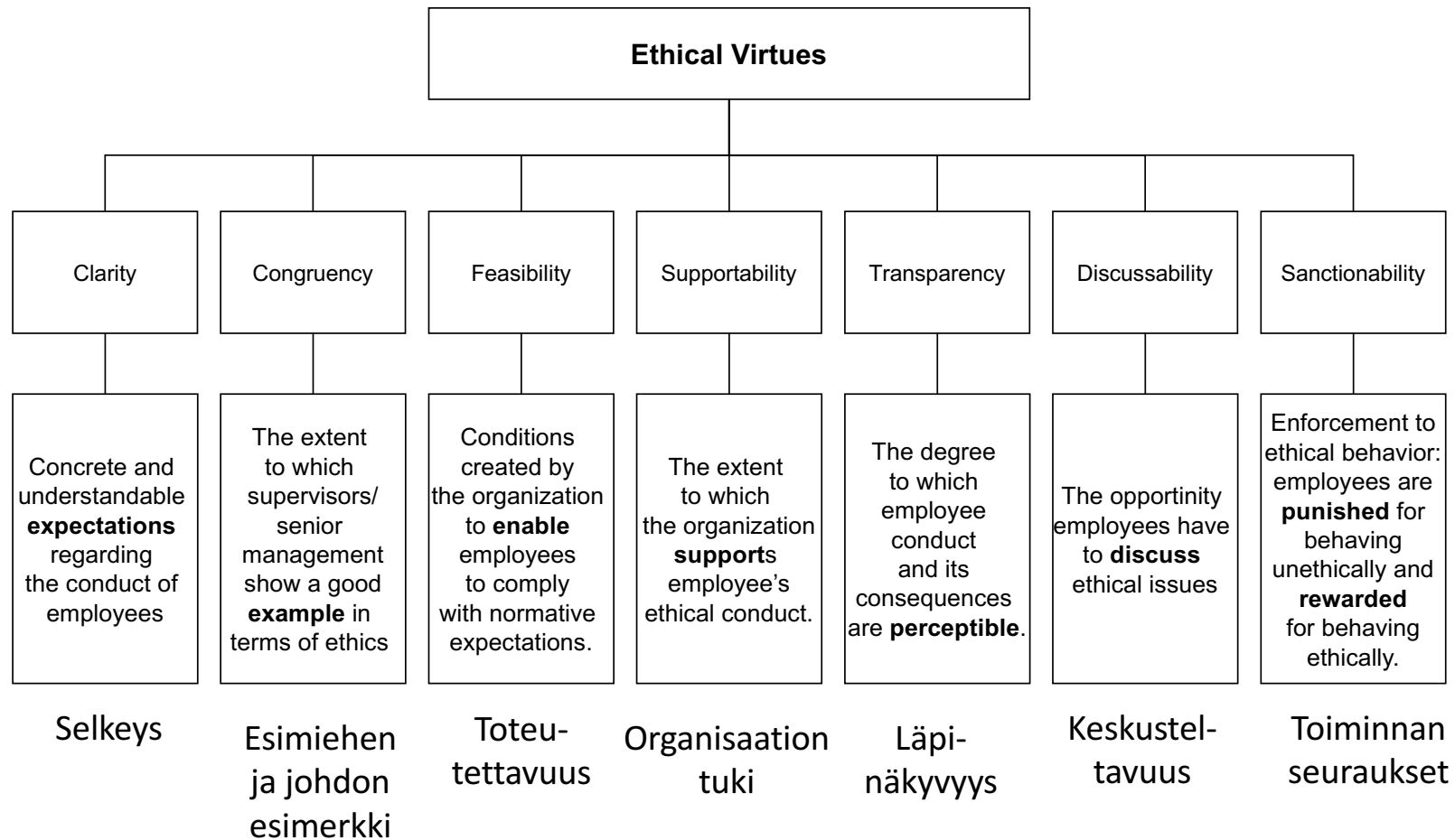
(Lützn & Ewalds-Kvist, 2013; Rushton ym. 2013)

- Itsetuntemus ja -ymmärrys
- Kyky
 - omien arvojen ja näkemysten pohtimiseen, kehittämiseen ja muuttamiseen
 - itsesäätelyyn ja sen kehittämiseen
 - eettisten ongelmien tunnistamiseen ja käsittelemiseen
 - rajojen asettamiseen ja vastaväitteiden esittämiseen
 - päättäväiseen ja rohkeaan toimintaan vastaväitteistä huolimatta
 - havaita, milloin on ponnistellut riittävästi sekä realistinen suhtautuminen siihen, mitkä ovat tilanteen asettamat paineet ja rajoitukset



Organisaation eettisten hyveiden malli

(Kaptein 2008)



Esimerkkejä eettisistä ohjeista

- Lääkäriliiton eettiset ohjeet
 - Altruismi, humanismi, oikeudenmukaisuus, ammattitaito
 - <https://www.laakariliitto.fi/liitto/etiikka/>
- Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet
 - Ihmisarvo, ihmisoikeudet, sosiaalinen oikeudenmukaisuus
 - Yhteisöllisyys (eettinen keskustelu, päätöksenteko, harkinta)
 - <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Moraalisen joustavuuden tuntosarvet

- ”Kaikkihan niin tekevät.”
- ”Jos me emme tee, niin joku muu tekee.”
- ”Näin on aina tehty.”
- ”Mikä ei ole erikseen lailla kiellettyä, on sallittua.”
- ”Eihän se ketään haittaa.”
- ”Se on harmaata aluetta.”
- ”Seurasin vain käskyjä.”
- ”Meillä on erilaiset käsitykset etiikasta.”

NO PROBLEM!

Moraaliset testit

1. Maalaisjärki

- Onko tässä järkeä?
- Onko tämä mielekästä?

2. Peiliin katsominen

- Onko tämä parasta, mihin pystyn?
- Voinko elää itseni kanssa, jos toimin näin?

3. Tuulettaminen

- Mitä läheiseni ajattelevat asiasta?
- Mitä työtoverini ja esimieheni ajattelevat asiasta?

4. Julkiseksi tuleminen

- Haluaisinko, että asia tulee julkiseksi?
- Haluaisinko lukea tästä aamun lehdestä?



Lopuksi:

Moraalisen vuoropuhelun tasot

Neuvottelu	Toisen osapuolen vakuuttaminen, 'close the deal'
Vuorovaikutus	Vuorovaikutustaidot korostuvat, kyky ja halu ymmärtää, kuunnella ja olla empaattinen, oma näkemys kuitenkin ensisijainen
Vuoropuhelu	Pyrkimys yhteisen ymmärryksen löytämiseen, kompromissi
Yhdessä tietäminen	Lähtökohtana erilaisuuden arvostaminen, lopputulos avoin, prosessi itsessään arvokas



Kiitos!

johanna.kujala@uta.fi

